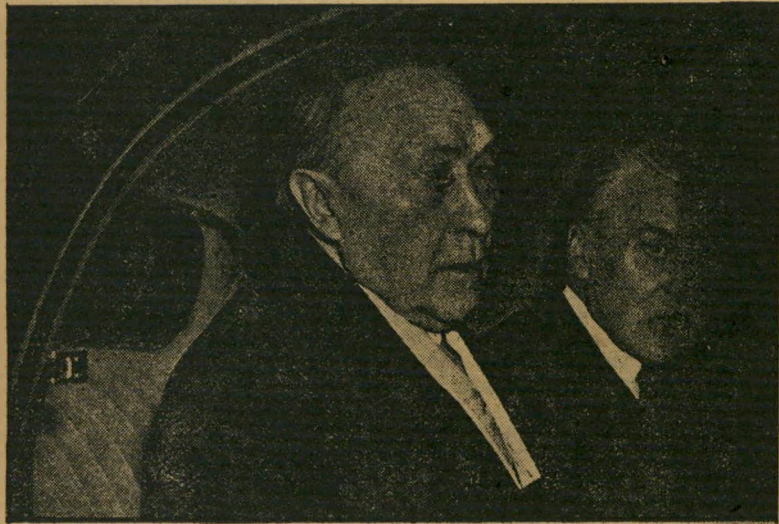

היו רעים ובלתי-מוסריים. אולם היא היתה פירמה שהנהלתה היתה רעה ובלתי-מוסרית, ואין העובדים בה יכולים להכחיש שגילו חולשה נוראה כלפי אנשים בעלי אופי אלים ואכזריים...
...אשמה קולקטיבית? השאלה המוסרית הגדולה העומדת בפני היהודי הישראלי מתעוררה בדיוק בנקודה זו.
הוא יכול להאמין כי העם הגרמני כולו אשם בפשעים, כי אשמה קולקטיבית רובצת על כולו. במקרה זה אין אדם בעל מצפון

כסף זה לישראל במסגרת השילומים, לקנות בה את הדלק הדרוש מבריטניה.
הגרמנים נדהמו לראשונה מן הרעיון, שני ראה כסותר את העקרונות שהונח ביסוד השיר לומים — שכל התשלומים יישו בצורת סחורות גרמניות. אולם, כדי להראות את נצוגם הטוב לישראל, הסכימו. אחרי מאמץ נוסף הסכימו לכך גם האוצר הבריטי, הבנק האנגלי וחברת ש.נ. כל המכוניות הדהרות ברצו זה על כבישי הארץ מונעות בדלק זה, שנקנה ב-150 מליון מארקים גרמניים. עוד

גיות שיש להן עודף. הישראלים היו מעוניינים לקחת רק מיצרכים שקשה להשיגם וחיי-מרי גלם לתעשייה הישראלית. הסיכום היה פשרה בין שתי הגישות. אולם, סבור שנער, פשרה זו נטתה יותר לעדמת הישראלים מאשר לעדמת הגרמנים.

מרבצות, מכוניות פרטיות. מעטים בישראל המתארים להם מה עצומה תהיה עוצמת ההשפעה של השילומים על משק הארץ. ההגדרה הפשוטה ביותר היא שהשילומים יכסו משך 13 השנים הקרובות חמישית של כל הייבוא הישראלי הנוכחי, ובשנה הראשונה שליש של כל הייבוא — מבלי שישראל תצטרך לעבוד ולעמול לכיסוי המחיר. בשנה הקרובה ישלמו הגרמנים 100 מליון דולר לראשונה, ובכל שנה נוספת 62.5 מליון דולר. לשם השוואה: מבנק הייבוא והייצוא האמריקאי קיבלה ישראל, בסך-הכל, הלוואה של 130 מליון דולר.

קאנצלר קונראד אדנאור. תקווה אילמת, שאפשר לבטאה בתפילה...

יכול לקבל מידיהם את השילומים שהציעו מרצון וללא כל כורחה. אין הוא יכול לשתף אתם פעולה כדי לבצע את ההסכם, אין הוא יכול לסבול את המגע ההדוק הנובע ממנו. הוא יכול להאמין כי רעיון האשמה הקולקטיבית הוא ברברי, פרי מסוכן של התורה הנאצית עצמה. כי הנאציזם לא היה אלא מחלת-רוח שיכלה להיובק גם בכל עם אחר, שישיג גרמנים פושעים וגרמנים הגונים. במקרה זה יכול מצפוננו להרשות לו לקבל את השילומים — אם כי גם אז לא יהיה לו קל להתגבר על כל המכשולים האינסטינקטיביים.

לפני שהבונדסטאג הגרמני אישר רשמית את ההסכם.

המדינאי האירופי הראשון. מ-דוע הסכימו הגרמנים לשלם את השילומים בכלל? באלפי לבבות עלתה שאלה זו בשנה האחרונה. התשובה תשפיע, בלי ספק, על הגבית האדם הישראלי לבעיה המוסרית הכרוכה בהסכם.

היוזם, הלווחס והמגשים של רעיון השיי לומים היה איש אחד: קונראד אדנאור עצמו. הגרמני הזקן (77), שהיה ראש עיריית קלן ומנהיג אנטי-נאצי ידוע, קאתולי אדוק, הפך תוך שנים מעטות לאישיות הבולטת ביותר של אירופה המערבית. "המדינאי האירופי האמיתי הראשון של דור זה", לפי הגדרת מדינאי אמריקאי.

לו נעשו הפשעים הנאציים אחרי הכרזת מלחמה בין שתי מדינות קיימות, היתה הבעיה קלה יותר. הנסיון של ששת אלפי שנות מלחמה לימד את המדינות לשכוח את הפשעים עם חתימת השלום. אולם רוב היהודים, הנוכחים את החרם של העדה היהודית על ספרד, אינם רגילים עדיין למושגים מדדי ניים בלתי-רגשיים אלה.

רגש שד יוספוס. הסכנה האמיתית היא ששום הכרעה מוסרית ברורה לא תחול בכלל, שישאל תקבל סחורות גרמניות בהיותה משוכנעת כי הגרמנים הם עם מתועב. במקרה זה יתגלה הסכם השילומים כפשע נגד היהודים הלאומית, מעשה ציני שירעיל את מוסר הדורות הבאים.

שנער עצמו, ורוב אנשי השילומים, מאמינים בגישה השנייה. אמר שנער: "עמדתנו הרגשית כלפי הגרמנים אינה ניתנת לזיכוח וניתוח. למי שיש רגש בריא הדבר ברור. אולם יש להודות שישנם גם גרמנים הגונים. אמר פקיד אחר: "החלק הקשה ביותר בחפי קידי הוא שעלי להיות בגרמניה. איני אדם רגשי, אולם גם האדם קרה-הרוח ביותר ירגיש רגש של היסוס כשרגלו דורכת על אדמה גרמנית. אולם, סבר גם הוא, יש לעשות שלום עם גרמניה."

ציר מוסמך. ההכרעה המדינית אינה קשורה, כמוכח, בהכרעה מוסרית זו. מבחינה מדינית העניין עלה לפסים של ביצוע. שנער טס השבוע לגרמניה, יקים את מסה משלחת השילומים בעיר קלן ברחוב אוטו אשר בפרבר ארנפלד, בבנין שהיה שייך פעם לקהילה היהודית. מאחר שבנין זה אינו מתאים, תקים המשלחת, בכספי השילומים, בנין חדש על מגרש שניתן כמתנה על-ידי עיריית קלן. יהיה זה הבנין הראשון של מדינת ישראל על אדמת גרמניה. אמר שנער: "היה יהיה יותר זול, בגמר ביצוע ההסכם אפשר יהיה למכור את הבית."

המשלחת, שתפעל בבית זה, תיהנה ממעמד דיפלומטי מעשי. שנער עצמו יקבל מעמד של "ציר מוסמך" (אך לא "ציר מוכר"), כדי למנוע את הצורך להגיש כתב-האמנה רשמי לנושא הגרמני. הוא יהיה הציר הישראלי הראשון על אדמת גרמניה. האם יניף את דגל ישראל? "בחגים הלאומיים, כן", ספק שנער יישראל.

אין כל ספק שאדנאור הציג את השילוי-מים בעיקר כדי לטהר את הנשמה הגרמנית, לעשות מעשה סמלי שיסמל פניית עורף מוחלט לעבר הנאצי. ברור שיחד עם זה ביקש להקל גם על החזרת גרמניה למשפחה הכללית של העמים התרבותיים. אולם, לדעת שנער, לא היה זה הנימוק המכריע. ההוכחה: הסכם השילומים נחתם שלושה חודשים אחרי שנחתם החוזה של "שותפות-ההגנה" האירופית שאישר את שיבת הגרמנים למחנה המערבי.

מסביב לאדנאור התקבצה קבוצה של אנשי שים שהתמסרו בכל ליבם לרעיון השילומים, ביניהם הפרופסור פרנץ ביהם, חבר הקשר הבלתי-מוצלח של הכלכלנים נגד היטלר, ואריך ליט. גם היועץ הכלכלי של אדנאור, אבס, שהתנגד תחילה לשילומים, הפך מאז לתומך עקבי ברעיון.

גישת קבוצה זו היתה שאי-אפשר לתקן את העול המוסרי שנגרם לעם היהודי, את הפשעים המתועבים שביצעו הנאצים בגופם. רק הזמן יכול לרפא זאת, אמר אדנאור. אמרו חסידיו: "זוהי תקווה אילמת שאפשר לבטאה רק בתפילה — שיבוא יום בו נוכל להביס שוב בעיני היהודים. לכן קראו לי 'שילומים בגרמניה', תיקון העול החמרי, כשהדגש על המלה האחרונה.

אין אנו אחראים. הד הרעיון בעם הגרמני היה, ברובו, חיובי. עמדתו של הרגמני הממוצע מתבטאת במלים: "זהו דבר שאנו חייבים לעשות, כדי להראות שאנו מוכנים לתקן את כל הקשרים עם העבר ולפתוח בפרק חדש."

אין פירוש הדבר שהגרמני הממוצע מוכן להודות שהעם הגרמני כולו אשם בפשעים הנאציים. סיכום השבוע עתון גרמני קאתולי: "אין אנו אחראים למעשיו של היטלר (אחרי שחיסל את חיות הבטוי בגרמניה)... גרמניה אחרי 1933 לא דמתה לפירמה שכל עובדיה

ההסכם השילומים, הממלא חובת קטנה (ראה החוברת שבידי שנער, בתמונת השער) צורפה רשימה של סחורות, אותן התחייבו הגרמנים לספק. אין ישראל חייבת לקחת את הסחורות שפורטו, והיא יכולה לקחת במ' קומן סחורות דומות. אולם הסכום הכללי שיוקצב לכל סוג של סחורות נקבע סופית בחוזה. הרשימה נקבעה לשנתיים הראשונות, אך תישאר בתוקפה אם לא תשונה בהסכמה הדדית.

כמה סחורות שהופיעו ברשימה, כגון מר-צפות ומכוניות פרטיות, עוררו צעקה בארץ. היתה זאת צעקה מוסעית — ישראל אינה חייבת ואינה מתכוונת, לדברי שנער, לקחת סחורות אלה. היא תתרכז בסחורות הדרושות לה באמת. פלדה, מכונות, ספינות.

"אין זו בגידה!" הויכוח הכלכלי האמיתי על השימוש בשילומים התחיל מיד עם חתימת ההסכם, לא נסתיים גם היום. הויכוח: האם לשריין את כל כספי השילומים לתכנית-13 שנים אדירה לפיתוח הארץ, או שמור להשתמש בחלק מהם למימון הצרכים השוטפים, היינו לקניית מזון ולבוש?

תובעי השריון התלכדו מסביב לשמו של פרופסור טרון, שהציע תכנית גדולה לפיתוח, האשים כי מתנגדיו מתכחשים לשפון את הכסף לתוך חבית-חסרת-תחתית (העולם הזה 776). במקום לקנות בו חבית שתהיה לה תחתית, דעתו של שנער הפוכה. אמר הוא: "מה העול אם נשתמש בחלק מן הכסף כדי לכסות את צרכינו הדיחופים? יצרו באופן מלאכותי אדירה כאילו זו בגידה בכספי השילומים, אך אין זה פסול לקנות את הדרוש לעצם קיומנו." מלבד זאת: כדי לממן

טלואשתי, שהיונו, לא מכבר, את מאמץ המלחמה הנאצי.

לא היה זה תפקיד קל. הממשלה הרומנית לא מסרה את הנוזל היקר בנקל. בשיחה דראמטית של מרדכי נמיר עם אנא פאוקר, בנוכחות שניבלג, הסכימה זו למכור את הדלק תמורת דולארים אמריקאיים. הם פשטו לנו את העור, וזכר שניבלג, אולם אחר-כך, כשעמדנו על כך בתוקף, החזירו לנו ששה אחרו ממה שלקחנו. מוסיק שניבלג, בחיוך: "פעם אעלה את הפרשה הזאת על הניר, למען הנכדים שלי..."

אולם הסכמת הממשלה לא פתרה את הבעיה. בעלי אניות הנפט לא הסכימו להעביר את הנוזל לארץ. פחדם היה כפול: שהקומרניסטים הרומנים יחרימו את האניות, ושהצי המצרי יטביע אותן בים. איך שהוא נפתרה הבעיה, סיכם אותה פרנץ ברושטיין, שהיה אז שר המסחר והתעשייה: "אני חושב שזה היה אחד הקרבנות המכריעים של המלחמה."

דייקנות גרמנית. תפקידו הבא של שניבלג לא היה פחות עדין. כנספה לכלכלי ב' לונדון הוטל עליו לקשור קשרים עם האויב בים של אתמול, להוציא את יתרות השטרלינג מפקידים, אשר נצחון ה"טוריסטים" בארץ לא עורר התלהבות בלבם.

משכורתו היתה נמוכה מאד, התאימה לתקופה הירואית. אולם שניבלג קיבל שכר נוסף: שרה-החן העניק לו את שמו החדש, שנער. דאגתו של משה שרת הגיעה עד לידו כך שטיילסן באחד הימים במיוחד ללונדון כדי להורות לנססח כיצד עליו לכתוב, לדעתו, את שמו החדש באותיות לטיניות.

כשהסדרו הענינים בלונדון, נקרא שנער חזרה, הופקד בראש המחלקה לייבוא-ללא-תשלום. אחרי שם מצלצל זה התחבא, בין השאר, תפקיד עדין מאד: לקחת את הדולארים מכיס העולים החדשים שבאו מערי ראק, להחליפם בלירות ישראליות. שנער זכה לביקורת קטלנית ולהישג חיובי: הוא הכניס לקופת המדינה 14 מליון דולארים. "איני חושב שזה היה ענין שלילי", סבור הוא כיום.

תפקידו זה נקרא למשימתו החדשה: לנהל את המו"מ של השילומים. מו"מ זה החל ב-21 במרס, 1952, בעירייה אוסינאר ליד האג ההולנדית. ההסכם שהושג אושר על ידי הבונדסטאג בדייקנות גרמנית בדיוק כעבור שנה, כמעט עד השויה, ב-21 במרס, 1953. הוא כנס לתוקפו כעבור ששה ימים, כשהנציגים המוסמכים של הרפובליקה הגרמנית ומדינת ישראל הפקידו אותו במזכירות או"ם בניו-יורק.

יו"ר חברת השילומים גיורא יוספפז. "להביט שוב בעיני היהודים..."

את תכנית טרון, היה צורך בסכום כפול ממה שישראל עתידה לקבל למעשה לפי הסכם השילומים.

רצון טוב. את דעתו זו העמיד שנער ב' מבחן, כשנועד לו כי אין לישראל הכסף הדרוש כדי לקנות את הדלק החיוני וכי סכנה של עמידה לכל המכוניות והמכוניות ב' מדינה, עלה בלבו רעיון נמטע גאוני. הוא ידע שלגרמנים מגיע כסף מקופת איחוד-התשלומים-האירופי. הוא הציע לגרמנים לתת

הם היו הגונים! בה בשעה ששוטרי ישראל נאבקו עם מפגינים בחוצות ישראל, אסרו מציידי סיסמאות וחולי כרוזים, הרעמ' דו מדי פעם במצב הכן כדי לעצור בעד זעם מתנגדי השילומים, התנהל מאחורי דרב תיים סגורות המשא ומתן. היה זה קרב קשה ועקשני. "אולם", מודה שנער, "הגרמנים היו בכל השלבים שותפים ישרים והגונים למו"מ."

ניגוד האינטרסים היה בולט מן הרגע הראשון: הגרמנים היו מעוניינים לשלם את השילומים בצורת מוצרי התעשייה הגרמ-

300 מליון דולר. * למעשה השלום של השנתיים הראשון נות. שנת-השילומים מסתיימת ב'03 במרס של כל שנה, והתשלום הראשון כבר חל, להלכה, בשנה שנתיימה.

* שניבלג, איש נטוי, אימץ ילד שהוא כיום בן 17, מאחר שאיני אביו. מותר לי לאמר שהוא ילד "נחמד", הוא מעיר.